

teligencijo žensko, da vpliva na kmetiške ženske, da v interesu svojega zdravja in zdravja svoje dece po porodu ostanejo primeren čas v postelji. Ženske na selu od stida takoj po porodu vstanejo, a to je vzrok, da narod kržljavi. — Jako zanimiv je pregled bolgarskih književnih listov, ki ga je sestavil Svet. V ‚kritiki in bibliografiji‘ se ocenjajo mnoge knjige. V ‚beležkah‘ je govora o društvih, književnosti, novinarstvu, različnostih. Slovencev se tičejo beležke o slov. angleški gramatiki Petra Jos. Jerama, in o ‚Dom in Svetu‘. — »Delo« je vsega priporočila vredno. R. P.

Vtiski z narodopisne razstave češkoslovsanske. V deželni jubilejni razstavi v Pragi l. 1891. je stala skromna »česká chalupa« (koča). Bila je v zavetju za drugimi večjimi in lepšimi poslopji; vendar ni bila zapuščena, poiskal jo je vsakdor, kogar zanima narodno življenje, in si je ogledal ondi izložene, z ozirom na narodne posebnosti češkega ljudstva izbrane predmete. Ta »chalupa« stoji tudi v sedanji narodopisni razstavi; to pot so jo porabili za gospodarski oddelek. Postala je nekako slavna: kakor košato drevo iz peške je vzrasla iz te kočje letošnja velika narodopisna razstava češkoslovsanska. Povod je dal temu znamenitemu kulturnemu pojavu, s katerim se sedaj izkazuje pred svetom najnaprednejši narod avstro-ogerske domovine, češki pisatelj in ravnatelj vélikega narodnega gledališča, za vedo in umetnost jednako vneti F. A. Šubert. Že julija meseca l. 1891., v najlepših dnevih jubilejne razstave, je pisal Šubert, sklicujoč se na zanimanje, katero je obudila »česká chalupa«, vsem imenitnejšim etnografom češkim in drugim osobam, katerim bi bila stvar pri srcu, ter je predlagal, da bi se takoj začele priprave najprej za veliko narodopisno razstavo, kateri bi bil namen podati svetu in narodu samemu obraz življenja in odnošajev češkega ljudstva na koncu 19. veka in njegovega delovanja in kulturnozgodovinskega razvoja; pokazati bi bilo, v čem se češki narod etnografski razlikuje od drugih vej slovanskega debla in od tujih narodov, skratka; predočiti posebnosti češko-slovsanskega plemena; dalje, da bi se osnoval narodopisni muzej in napolnil z najznamenitejšimi predmeti iz razstave; da bi se nabrala zaloga za vednostno obdelovanje v razstavi nakopičenega gradiva in posebej za izdanje obsežnega, dragocenega dela o tem predmetu, in naposled, da bi se ustanovilo narodopisno društvo češkoslovsansko.

Čehi se niso dolgo pomišljali: še tistega meseca julija l. 1891. se je sešel glavni zbor, ki je sprejel Šubertov predlog in sklenil, da se nemudoma začno priprave, in da se ogromno delo kolikor moči kmalu izvrši ter odpre vélika češka narodopisna razstava. Koliko žilavosti, vztrajnosti in samosvesti ima češki narod, to se je pokazalo že v tem, da so sklenili odpreti razstavo že čez dve leti (1893. l.) po jubilejni. In za štiri leta je bila zares gotova. Glavni izvršujoči odbor je sestavil posamezne osrednje akcijske odbore v Pragi, in po vseh čeških pokrajinah in tudi na tujem, kjer prebivajo Čehi v večjem številu, so se ustanovili še posebej krajevni odbori, ki so prirejali krajevne, »regionalne« razstave. Takih manjših razstav je bilo okoli 200; na njih so se izbrali najznamenitejši ali najlepši predmeti za véliko praško razstavo, ki so jo odprli letos 15. maja.

Kako so Čehi rešili svojo nalogo, katero so navdušeno prevzeli na predlog Šubertov? — Dovolj naj se nam, da v naslednjih vrsticah nekoliko izpregovorimo o razdelitvi in osnovi letošnje praške razstave, in da povemo na kratko, kaj nam podaja, kaj je vidni uspeh štiriletnega resnega dela. Sicer bode to suhoparno naštevnanje, vendar se ga lotimo, da se bode tudi iz te skromne črtice spoznala pomenljivost in spretna uprizoritev najnovejšega kulturnega podjetja češkega naroda. Vira sta nam lastno pregledovanje in izvrstno urejeni »Hlavní katalog a průvodce. Druhé vydání.« Ta katalog

nost glasbenega mišljenja, ki krasi ta četverospev, je bujno vzknila v drugem zboru istega skladatelja, v »Žalosti« (besede narodne). Širši glasovni obseg mešanega zbora daje skladatelju še več prostosti; fantazija njegova je tu širša in bujnejša, in plod vsega tega so — melodije čudovite nežnosti, harmonije divne miline. Ne da se tajiti, da je skladba delo umetniškega navdahnjenja. Na podlagi preprostega motiva se razvija delo iz prvotnega četveroglasnega zbora v osmeroglasen, pravzaprav dvojen četveroglasen zbor. S tem obširnim aparatom je dosegel skladatelj znamenite zvočne efekte, ki se besedilu čudovito prilagajo, ker se z rahločutnim vkusom ločijo nasprotni si značaji temnih moških in jasnih ženskih glasov. Nežna poezija duhti iz te otožno navdahnjene skladbe, s svojo milino budi v nas spomin na preproste narodne pesmi. Upamo, da najde zbor tudi vselej samo poklicane interprete; kajti ker je skladba osmeroglasna, je to obenem nekako zagotovilo, da se je lotijo le dobri zbori, ki jo podajo v tako dovršenem predavanju, kakeršnega je vredna ta nežna kompozicija. — Jednako oduševljenost in udanost zahteva od pevcev tudi Foersterjev mešani četverospev »Kitica« (besede Gregorčičeve). Posamezni, samostojno izvedeni glasovi se tu spletajo v polifonskem slogu v celoto, ki je izredne umetniške vrednosti. Sladka kautilena, čista in ljubka kakor ptičje žvrgolenje, gorak čut in ogenj plamteče prisrčnosti podajajo delu ono vabljivost, ki vnema srce in um, ki greje in oživilja. Tudi v »Kitici« zasledujemo v glasbenem izraževanju pesnikovih besed tisto skrbljivo natančnost, ki je priznava svojstvo Foersterjevih skladb, in ki le-tem podaja trajno, klasično vrednost; ker zbok svoje karakteristike so in bodo Foersterjeve skladbe vedno zanimive.

Lično opravljene (natisnjene v Eberlovi tiskarnici na Dunaju), pojdejo te muzikalije sedaj v svet, v veselje vsem društvnikom in v vzpodbudo glasbene izobrazbe. »Glasbene Matice« zadnja izdaja bodi vsakomur najtopleje priporočena in ji privabi kar največ prijateljev in podpornikov.

—oe—

† **Venceslav Mařik**, Dne 26. kimovca je umrl hrvaški marljivi pisatelj za šolo in mladino *Venceslav Mařik*, rojen na Češkem 1831. leta. Mařik je kot odgojitelj prišel na Hrvaško in je tukaj postal učitelj, najpreje v Ludbregu, pozneje pa v Zagrebu. Tukaj je zasnoval pedagoški list: »Napredak«, katerega je do zadnjega časa marljivo podpiral s svojimi spisi. — Posebej je izdal »Basne«, »Krasuljak«, »Narodne pripovedke«, »Slike iz hrvatske poviesti«, »Komensky, veliki učitelj naroda«, »Škola materinja«, »Život i rad Amosa Komenskoga«, »Misli o preustrojenju narodnih učion«, i. t. d.

Pred kratkim je spisal in izdal v Pragi »Horvatsko-české razmluvy«. Iz Prage se je vrnil zopet na Hrvaško in, potujoč v Slavonijo, je umrl.

—o.

Vtiski z narodopisne razstave češkoslovsanske. (Dalje.)

V vasi se nahaja vse, kar je treba za večjo naselbino: cerkev, zraven nje stara šola, mlin, kovačnica in kajpada več gostilnic, kjer se ponujajo ogledovalcu hrana, pijača in glasbeni užitki iz dotičnega kraja. Cerkev, „kostel“, je originalna v obeh pomenih besede. Lesena je v vseh delih, okoli nje je voda napeljana, čez pokrit lesen most se pride pod zvornik, v katerega se vidi do lin, in potem skozi glavna vrata v primitivni hram božji. To cerkvico je dal prenesti arhitekt Socher iz pardubiške okolice na razstavišče in jo je samo nekoliko popolnil z nekaterimi predmeti. Pri tej vaški cerkvici opravlja cerkovniško službo — pravi cerkovnik. — V drugem oddelku skupine B so izloženi kroji (noše), šivanje, tkanine in vezenine. Znameniti so posebno nekateri okraski in motivi, ki izvirajo iz poganske dobe; vidijo se n. pr. oblike, ki spominjajo na podobo solca. Drugi vzorci so se ohranili iz cirilskih

časov — motivi, ki niso nič drugega, kot cirilske črke in besede, katerih ljudstvo sedaj ne zna več čitati, pa jih rabi še dandanes kot okraske. Beli prti, prtiči in zastori za zgolj vesele prilike, n. pr. za krst, so olepšani samo s črnimi všivi; brez dvoma reminiscenca na vero v belega (dobrega) in črnega (hudega) boga. Kroje nam kažejo zvesto in natančno opravljene figurine ali pa živi ljudje, ki staujejo po hišah češkoslovsanske vasi, kakor smo že omenili. Sicer je pa v razstavi vedno mnogo kmetiškega ljudstva, ki je obenem ogledovalec in objekt razstave, katero oživlja in popolnjuje z značilnimi tipi in kostumi. — Tretji oddelek je za ljudske običaje in vraže. Pri vhodu nam ponujata figurini češkega gospodarja in gospodinje po stari šegi kruha in soli. Tukaj so razpostavljene krasno opravljene posamezne figurine ali večje skupine, ki nam predočujejo šege in navade češkega naroda ob raznih prilikah, n. pr. o svetih treh kraljih, o sv. Miklavžu, pred pustom, pri snubitvi. Najlepše in najbogatejše opravljena je velika skupina, imenovana »Jízda králů«, ki kaže neko binkoštno šego moravskih Slovakov. Najlepše predstavlja pa narod sam svoje običaje. Za etnografsko palačo na desni roki je velik »amfiteater« s pokritimi in nepokritimi sedeži in prostorom za stoječe gledalce. V tem amfiteatru se lahko zbere do 10.000 gledalcev. Namenjen je za velike narodne slavnosti, predstave in igre. To je oder, na katerem nastopa češki narod. V nedeljo dne 14. julija n. pr. je bil plzenski dan. Po mestu in v razstavi si srečaval meščanske in kmetiške ljudi, ki so imeli na suknji bel in rdeč trak z napisom »Plzensko«. Popoldne se je vse gnetlo v razstavi. V amfiteatru so bili sedeži razprodani; zakasneli smo šli na prostor za stoječe. Ljudje s Plzenskega so predstavljali plzensko ženitovanje; vsi so bili seveda v bogatih, pristnih narodnih nošah. Tako je bil del navzočnega naroda predstavljalec, del pa gledalec. — Četrtemu oddelku skupine B je predmet narodno šolstvo, to se pravi: knjige pobožne in posvetne vsebine, cerkvene pesmarice, povesti, koledarji, narodni igrokazi i. dr., katere si je spisal narod sam za svoje potrebe za propada češke literature, ko pisatelji ljudstvu niso podajali dovolj dušne hrane, in ko je tlačila mora-cenzura književno delovanje. Zato so ostale te narodne knjige samo pisane in so se razpečavale med ljudstvom, kakor da takrat še ni bil iznajden tisek. — V petem oddelku je zastopana narodna pesem z narodno godbo in plesom. Tukaj se vidijo najstarejši zapiski narodnih pesmij in stari glasbeni instrumenti. — Šesti oddelek kaže napredek v gospodarstvu in obdelovanju zemlje. Omenimo naj samo pododdelek za vrtnarstvo, ker so nekateri semkaj spadajoči predmeti prvi, katere zagledaš v razstavi. Takoj pri vhodu vidiš krasno delo češke vrtnarske umetnosti: iz pravih cvetic z veliko natančnostjo plastično izdelano imitacijo češke kraljeve krone sv. Václava. Trata, ki je okoli bronastega kipa kralja Jurja Poděbradskega pred narodopisno palačo, je okrašena s cveticami, ki so razvrščene na podlagi narodnih motivov, posnetih z narodnih vezenih.

Skupina C obsega izložbe posameznih krajev in mest češkoslovsanskih, torej »regionalne« razstave, katere so v malem to, kar je cela razstava v velikem.

Drugi glavni del je sestavljen iz dveh skupin. — Skupina D podaje obraz kulturnozgodovinskega razvoja češkega naroda. — V prvem oddelku so prazgodovinski spomeniki. — Drugi oddelek je za češko slovstvo. Literarni odbor se je razdelil v dve sekciji: kvantitativno in kvalitativno; kvantitativna kaže v dijagramih razvoj češkega slovstva po številu knjig v posameznih strokah z imenikom pisateljev in tiskarjev; izložene so tudi najznamenitejše knjige vseh strok, posebno iz novejšega časa. Vrsta pododdelkov se začneja z bogoslovno literaturo katoliško, ki se deli v štiri dobe. Slovstvu prve dobe so položili temelj sveta Ciril in Metod in njiju učenci. Iz te dobe

je znana stara cerkvena pesem: »Hospodine, pomiluj ny«. V začetku XV. stoletja so imeli Čehi, prvi med slovanskimi narodi, celo sv. pismo prevedeno na svoj jezik. Tudi evangelijska bogoslovna literatura češka je zelo bogata. V zadnjih desetih letih je nastalo nekaj pravoslavnih pobožnih spisov, ki se začenjajo z l. 1885., ko so na Ruskem naseljeni Čehi prestopili k pravoslavni veri. Za bogoslovnimi spisi so dijagramatično obdelane vse stroke posvetne literature, vednostne in umetnostne; tudi »folkloristika« (Čehi jo imenujejo »literatura lidopisná«) ni pozabljena. Zadnji pododdelek je za češko časopisje. Prvi sled čeških novin se je našel l. 1869. v Jindřiho-Hradskem arhivu. Naslov temu prvemu (pisanemu) češkemu časopisu je: »Noviny leta Božieho tisícého 495«. Prve tiskane češke novine pa so iz l. 1515. in imajo naslov: »Sjezd tří králův Maximiliána I., cis. římského, Wladislawa krále Uherského a Českého a Zikmunda I., krále Polského ve Vídni«. (Preloženo iz latinščine). — Slovstveni oddelek popolnjuje čitalnica, »čitárna«, kjer so po stenah razobešene ali po mizah razpoložene in občinstvu na ogled prepuščene vse sedaj izhajajoče češke novine (okoli 500) in elegantno vezane knjige iz novejšje literature, katere so čitalnici podarili založniki in korporacije. — Narodno gledalištvo, ponos češkega ljudstva, ima svoje mesto v tretjem oddelku skupine D. Prvi pododdelek je odmenjen češkemu gledališču v Pragi; v drugem in tretjem pododdelku so zastopane češke gledališke družbe in diletantovska društva. Češko gledališče je imelo v začetku svojega obstanka prav tako usodo, kakeršno ima slovensko še dandanes; boriti se mu je bilo z istimi težavami, predno si je zagotovilo življenje in se polagoma povzdignilo do sedanje višine. »Těžké byly počátky českého divadla. Národ německý měl v Praze již koncem minulého století stálé divadlo, podporované a udržované ve značné míře i silami českými. — — — Především nebylo dramatické a hudební české literatury — — — nebylo překladů, nebylo budovy, nebylo obecnstva, nebylo vůbec všech potřebných podmínek.« Torej kakor pri nas še dandanes. (Upajmo, da se bode dala slovenska Talija ne samo v svojem ubornem začetku, temveč tudi še dalje v svojem razvoju in napredku primerjati s češko!) — Najimnitnejši objekt gledališkega oddelka pa je, akopram ga ni v razstavi sami, ponosno »Královské české zemské a Národní divadlo«, kjer se za časa razstave igra ciklus izvirnih narodnih in zgodovinskih dram in poje ciklus čeških oper. Imeli smo ugodno priliko, da smo videli baš slavno »Prodano nevesto«. Srčno smo se radovali, ko smo se zopet prepričali, da je češko narodno gledališče vredno svoje slave. Umetniški vkus se kaže pri uprizoritvi, pri petju in igranju. Poje se čisto in umetniški zmerno — posebno sta se nam priljubila gospa Maturova in gospod Lašek — igra se naravno, brez spakovanja. Največji mojster pa je orkester, kar se je priznalo že pri dunajskem gostovanju l. 1892. — Češko glasbo, kateri je posvečen četrti oddelek, smo raje poslušali, nego si ogledovali izložene glasbené, dasi znamenite objekte. V razstavi je seveda dovolj prilike za muzikalne užitke. V razstavi zastopa češko glasbo za uho najboljše ad hoc sestavljeni simfonijski orkester, ki svira pod vodstvom znanega skladatelja Kovařovica vsaki večer v lesenem glodaljšču tik amfiteatra, in sicer samo češke kompozicije. Tak koncert stane 10 krajcarjev!

Poleg petega oddelka, ki obsega stavbarstvo in inženirstvo, je v desnem krilu narodopisne palače še več skupini D pripadajočih oddelkov, pri katerih se je treba kolikor toliko pomuditi. — V osmem, trgovini odmenjenem oddelku je razprostrta velika karta, na kateri kažejo paličice različnih barv in visokosti, koliko premorejo češki denarni zavodi. Različne barve pomenijo razne zavode: hranilnice, posojilnice, banke; visokost paličice pomeni visokost glavnice, vsaki centimeter znači 50.000 goldinarjev. Vidijo se poleg prav nizkih cilindrov po 50.000 goldinarjev dolge palice, ki zastopajo po več milijonov; najdaljša, do stropa segajoča je postavljena na znamenju mesta Prage

in predočuje 50 milijonov goldinarjev. — Deseti oddelek obsega pravnštvo, štirinajsti pa hrani spomenike katoliške cerkve. Med temi je po svoji efektivni in umetnostni vrednosti posebno znamenit zaklad praške stolne cerkve pri sv. Vidu s predmeti, ki spominjajo na sv. Vojteha, sv. Václava, sv. Janeza Nepomuškega i. dr. Nekaj katoliških spomenikov je tudi v paviljonu, v katerem je izložilo mesto praško svoje zgodovinske znamenitosti in dragocene predmete upodablajočih umetnostij. (Spomeniki evangelijske cerkve so v posebnem paviljonu zunaj stenografske palače). V katoliško-cerkvenem oddelku se nahaja tudi pregled slovečih božjih potov čeških. — V desnem krilu narodopisne palače sta še dvanajsti oddelek, kateremu je predmet velikošolstvo in sploh dijaštvo, in šestnajsti oddelek, ki je posvečen češki ženi. V tem oddelku so izložena literarna dela čeških pisateljic: romani, novele, spisi za mladino, spisi na rodno-gospodarske vsebine i. dr. Dalje so izloženi umetniški izdelki čeških žen: oljnate slike, akvareli, pastelji; dalje vidimo izkaze o društvenem gibanju češkega ženstva, statistiko telovadnih in dobrodelnih društev, podobe slavniš Čehinj, dramatičnih umetnic, pevk, plesalk in virtuozinj; poleg časopisov in brošur, katere so izdajale češke žene, so izloženi rokopisi odličnih pisateljic, seveda tudi tkanine in veznine in drugi umetni izdelki ženskih rok iz starejših in novejših časov. — Že v najdavnejših dobah je imela češka žena v obitelji z možem jednake pravice, v husitskih vojskah pa se je možu na strani bojevala za narodovo svobodo. Leta 1851. se je ustanovilo prvo češko žensko društvo sv. Ljudmile; namen mu je bila vzgoja siromašnih deklet za samostalno življenje in podpora vdov. Toda ni še bilo ženskega društva, v katerem bi se češka žena duševno izobraževala in učila ljubezni do naroda in domovine. Ko pa se je vrnil znani Vojta Náprstek iz Amerike, sta ustanovila on in Karolina Světlá l. 1865. »Česko-americký klub dam«. Náprstek je bil spoznal veliki pomen izobražene ženske za narod in družbo; kajti bodočnost dece je v rokah matere, bodočnost naroda v rokah narodnih žen. Odprl je damam svojo bogato založeno kjižnico in razširil področje omenjenega kluba v izobraževalno in dobrodelno; hotel je doseči, da bi si vsaka žena prilastila toliko znanja, da bi bila z možem na isti stopinji splošne omike, in toliko praktične izurjenosti, da bi se mogla sama živiti. — Ameriško-češki klub dam je praznoval svojo dvajsetletnico s tem, da je izročil praškemu županu 30.000 goldinarjev za osirotela dekleta, in potem se je nabralo do l. 1893. še 17.000 goldinarjev. Od leta do leta so se množila češka ženska društva, katerih je sedaj blizu 90, in katera trošijo za dobrodelne namene na leto povprek 80.000 goldinarjev. Ustanovilo se je več ženskih časopisov. Sploh, društveno gibanje in delovanje čeških dam je obrodilo v 40 letih tako obilen sad, da ima češka žena dandanes važno mesto v razvoju narodne organizacije in narodnega napredka.

Ostali oddelki skupine D so nameščeni zunaj narodopisne palače v lastnih večjih in manjših paviljonih. — Poseben del razstave je »stara Praga« (šesti oddelek), lesena, v dveh tretjinah prave visokosti izvršena imitacija trikotnega praškega trga, imenovanega »ryneček«, kakeršen je bil konci 16. stoletja za Rudolfa II., ko je renesansa prenarejala stare gotiške oblike. — Veliki paviljon kr. glavnega mesta Prage je cel muzej, v katerem so naložene umetniške in druge znamenite starine. (Oddelek sedmi in deloma trinajsti — vojniški, in štirinajsti — cerkveni). Vojniški spomeniki so še posebej izloženi v ponarejenem gradu Kokořinu, katerega original stoji pri Mělniku. Češko vojskovanje se je najsijajnejše izkazalo v junaških husitskih bojih. Zato spominja na Husite največ in najzanimivejših izloženih predmetov, n. pr. model husitskega bojnega voza na dvořišču grada Kokořina.

(Konec prihodnjic.)